

koj), savršenstvu (estetskom), pa čak i konačnom delu. Koliko jalovog rasipanja, zabluda forme, prevara, obmana, samoobmana!

Konačno, eto nas, s pesnikom Staneskuom kao putovodom, u veku što se dići nesavršenim i nesavršenstvom. Veku koji je podigao pijedestal igri, traganju, gonetanju, naslućivanju, velikoj poetskoj verbalnoj magmi koja je nešto samo utoliko ukoliko pod svojim bezobličjem-sveoblikom krije nagovještaj vlastite suprotnosti – bezrazložno, naslućivanje (ili, u srećnijim slučajevima) i nagoveštavanje esencijalnog.

Nikita Stanesku je, uveren sam, svojom obamrlom rukom i nesputanim umom iz zauzlanog klupka suprotnosti, veka i vremena, i vremena ne samo ovog, potegao upravo tu nit. Ispod njegovih lirskega iskaza objavljuje se, sve složenije, jedno bitno skoncentrisano mišljenje koje to ne želi da doslovce bude. Ovog Nikitu Staneskua, današnjeg, ostvarenog, ne zanima odviše moć, već bit forme, moć porinuća svesti u ne-svest i obratno.

Forma, ona pesnička, za njega je drugo ime susreta s ograničenim svetom, onim iz kojeg je sebe delom izopštilo. On je pesnik na strani gonetanja suštvenog i nevidljivog, one srazmre stvari koju tako dobro ume da upepeli i nanošu vaskrsne – no tada već kao spomenutu čistu ideju, podobnu njegovoj daljoj lirskoj igri, daljim gonetanjima i zagonetanjima.

U novijim i najnovijim Nikitinim psmama saznaјemo pesnika koji je sebe doveo u tako srećno nemoguće i podjednako nesrećno moguće poziciju da uistinu ne može biti ništa drugo, makar se u tom smeru trudio, nego on sâm: Nikita Stanesku, pesnik koji je prozreo geometriju (pesničkog) jezika i otisnuo se u ono što ovu okružuje, u samu nemogućnost pesništva.

Svi navodi stihova Nikite Staneskua dati su prema prevodima Adama Puslojića.

izazov visina

(Pesme drugog ciklusa »Zavetina« M. Pavovića)

silvia dražić

Noć je kad nikog nema
i reč
pod pazuhom se krije
u neprisutno doba
onda zaruji
levo u oku
planinski šiljak
visoko iznad kuće
pokazuje svoj obraz beo

radosnu vest
javlja stvor stvoru
ima nekog tamno gore
otvaraju se vrata govoru

ne smeta ni mrak
ako hoće da bude kamen
il da se svetlom ispuni

Postoji neko »vreme« pre no što vreme omeda ljudski vek. I neko mesto gde još ništa nije. Reč još nije uobličila svet. Onaj čas pre nego što je izrečena sudbinska rečenica o svetlosti. Može li se o njemu išta reči? Imena još nisu oslovila stvari. Tek bremenito odsustvo. Otud stih privativno opisujući naveštava ono što se sprema.

Svetlost nastaje odjednom – kao pucanj. Prva zora ne razlikuje se od hiljadu sledеćih. Nakon dugog i napetog oklevanja, mrak, poput jednim za-mahom razderanog zastora, pokazuje svoju ružičastu utrobu. Svetlo danje! I pesma menja ritam. Lenjo i ovlašno slikanje smenjuje užurbani i radoznašni hod.

Svet se ispunjava likovima i bojama. Oblici se uzajamno razgraničavaju i zadobijaju imena. Čovek više nije sam. U govoru prepoznaje drugog, sebi sličnog. Svetlost i jezik leže na iskonu sveta. Prva nam ga dovodi pred oči, drugi ga razaznaje i prispaja. Božji dar koji najpre svedoči o njegovom prisustvu, a potom o naročitom poslanstvu čoveka koji je u isti mah tako bolno i tako raskošno obdaren.

No, ako se božje lice pokazalo na početku, uputivši čoveka putem za odabranu, završni stihovi suočavaju s već izmenjenom slikom. Jednom ispušten iz božjih ruku, čovek je prepun sebi i preuzima odgovornost. Mrak utkan u ritam dana nije onaj iskonski, bezimeni, gde još ničega nema. Otud on više ne rastereće neobaveznošću primordijalne nevinosti. Na čoveku je odluka. Hoće li doseći visinu i čistoću svetlosti – umstvenost onoga koji odozgo sagledava, ili će ostati zatvoren u tvrdoču i neosetljivost kamena?

Na ovoj visini
koju pominju pevači raja
nema prividjenja
niti misao zaluža
Svet izlazi na oko
da okupa svoju kožu
u ledenu koritu
izbliza
to je koža mamuta

Ako je prva pesma zastala na putu što se račva otvorivši obe ljudske alternative, druga je već odabrala stazu.

Bezmirisne visine. Proziran vazduh. Ledeni izvori. Jasan pogled i britak um. Ovde više nema stranputica. Zablude su ostale u zagušljivoj i maglovi-toj dolini. Hladni dodir neposrednosti. U sunčevoj blizini ne ide se okolnim putevima. Misao druguje sa srcem stvari.

Ipak, neočekivano, obrt vreba na kraju. Završetak donosi sumnju i nedoumicu. Da li je čitanje odista proniklo do one vodonosne žile?

izbliza
to je koža mamuta

Tumačenje postaje dvoznačno. Vraća li pesma opet na početak? Na prvog čoveka koji još nije prisvojio bogatstvo sveta, te ga od njega još uvek odvaja neosetljiva i tvrdna brana poput mamutske kože? Ali, rajske se visine, bliskost izravnog dodira, mogu doseći tek nakon imanja, a potom i prevlada-vanja sveukupnog iskustva koje lutajući okoliš. Ono podučava, ali i zatvara. Mnogo doživevši, svet na različite načine iskušavši, čovek se vraća u samog sebe. Obuzetost sobom vazda mu muti pogled. Zatvoren u telo, on se još jednom zatvara. Stoga je granica prema svetu kao mamutska koža – debela i gotovo neprodorna. Gotovo ili sasvim? Pesma još ne daje odgovor. Mada u takoj nesavladivom ovoju, svet ipak pokušava da se primakne stvarima i u bliskosti neposredovanog dodira iskuša njihovu suštinu.

Nema te rečenice
koja može da prođe
preko snežnog ruba
ni knjige da preleti
kameni vis
dok spava noću

jezik ustukne
ispred oštре mede
na većnost se ne misli
gde se od početka
nije ni maklo

Otvori usta
u ledenu-dolu
naduvaće te veter
kao ružičasto staklo

Još uvek u visinama. Usamljenost onih koji visoko lete. Zemlja i njen šar su za svagda ostali za petama. Čak i duh samo posve ogoljen i čist dostiže kri-stalni dah najviših vrhova. Breme njegovih postignuća, talog kulture, ovde zaneme. Mir i studen su nesavladivi za njih.

Gовор je iznova izgubljen. Onaj koji svojom mnogolikošću vazda zavodi, odbačen je u ledenu i čistom svetu neposrednosti. A gde jezik nema, i vreme prestaje s otkucajima. Povest je zagubila svog čuvara. Pomešani su aršini. Tamo gde sve stoji u nepriskosnovenoj miru, ne može se ni napred ni nazad, nema ni prošlosti ni budućnosti. Tek jedno samozadovoljno prisustvo koje se ne užasava niti gaji nade. Večnost, taj protivrečni ljudski san, lišena je svoje slatko-gorke draži. Skupa sa jezikom, svetom i povešću, ostaje u vlažnoj i plodnoj pari nizina. U ledenu-dolu sve je prozirno, svetlo i lako. Cistoča i jalovost zime.

Neverne Tome čeka iznenadenje. Glas ne napušta usne koje pokušavaju da ga uobliče. Tek prozirni i porozni oblici bez ičega u sebi. Ružičasta praznina. Sadržaj više nije podložan niti dostupan stegama jezika.

Oho
odjutros me gleda
planinsko cveće
pogled u boji
retko se ovde
planinar sreće
sad ulazim
u svetli jarak
prvac: nebo
čudim se čudom
što ne živim sa njim
kao sa najboljim drugom
u blagonaklonom sjaju
potreba za pesmom
spušta se negde oko nogu

razumem čutanje leda

Kretati se može pravo napred, sigurnim korakom, bez oklevanja, osvrtanja i skretanja, ali isto tako i tamo-amo, izlomljenim pravcем, putem nedoumica i sumnji, koje čas guraju napred, čas sapinu stopala i vraćaju ih unazad. Na izgled osvojeno i naše, ponovo izmiče kao nedostizno.

Pesma je kao zarudela jabuka u čijem jezgru tajom rovari crv.
Egzalitirano i pobedički, ona se kao himna otima s usana. Trenutak sumnje samo na tren zaseni povišeni ton, ali ona ne zastaje, niti se osvrće. Još nesvesna njegovog značenja i težine, ne može da obuzda svoj usplaheni ritam.

Celinu pesme moguće je razložiti na tri sloja. Dva se uzajamno podupiru, u trećem je crv. Na početku i na kraju – slavodobitan i veseli hod. Iznenadeni početni uzvik postaje zaključak na kraju:

Oho
odjutros me gleda
planinsko cveće
pogled u boji

razumem čutanje leda

Na visinama, prevladavši i odbacivši jezik, duša se otvara za nove oblike saznanja. Bez pokreta ili reči, ono naprsto svetli u njoj. No, to ne znači da je takvo neposredovano znanje, u kojem najednom jesmo, bezoblično i mrtvo. I ono saopštava nekakav šar: ali to je tek jednostavno i oskudno planinsko cveće. Možda ono izgleda siromašno spram raskoši cvetnih dolina, ali njegova retkost i upornost koja ga dovodi na najviša i sura mesta, gde samo odabrani kroče, uvećava njegovu vrednost i draž.

Drugi sloj pesma upravo i govori o tome. Zapravo situira: »retko se ovde

planinar sreće«

Da ne bi bilo sumnje gde je to »ovde«, ponovo se, sada još temeljnije, precizira: »potrebe za pesmom

spušta se negde oko nogu«

Zaboravljena reč. Ne samo da je jezik kao razgovor i porukonosac prevladan i ostavljen u podnožju, nego se on i u svojoj najvišoj potenciji, kao čisti jezik, kao ispredanje pesme, pokazuje kao neprimeren. Oči su već tako višoko i vide toliko jasno da pesma prestaje biti put koji nas može primaći u blizinu bivstva. Čisteći se od jezika, očistili smo se i od njegovih najsvetlijih oblika.

I naposletku – crv. Tek on tamni himnični ton pesme. Doduše, nezнатно, i samo za one koji imaju uho pa čuju. Jer, pesma hodi dalje. Na visinama, u osvojenoj neposrednosti tek se otvara put ka onom što je od samog početka vuklo napred:

sad ulazim
u sveti jarak
pravac: nebo

Sadržaj stihova postaje iskonski religiozan. Još kod drevnih naroda je ta potreba dosezanja do božanstva, ma kako ono bilo shvaćeno, i opštenja s njim, bila zamišljena kao neka vrsta otvora kroz koji se čovek uzdiže ili se bogovi primiču. »Vrata nebeska« su otvorena ka nadljudskim visinama i granica su na kojoj je jedan način postojanja moguće zamjeniti drugim. Drevni simbolizam progovara u pesmi: »Kosmička planina«, smeštena u »Centar sveta«, najviša je tačka i najviša mogućnost ljudskog obitavanja u svetu. Tek tu na »Vrh Zemlje« kida se sled nivoa koji prati uspinjanje i zalaže se u »čisti predeo«. Zemaljska egzistencija gubi se pred transcendencijom koja se otvara.

Ipak, u pesmi željeni prelaz ne uspeva:

čudim se čudom
što ne živim sa njim
kao s najboljim drugom
u blagonaklonom sjaju

Neznano zašto, nebo ostaje izvan i tude. Pesma zastaje na pragu i ne daje odgovor.

Nepristojno je
videti prirodu
kako se skida gola
na ovaj visini
izvinite
nisam znao da je zemljin trup
takva izbočina
za ovu ljubav
još nemam organa
idem dole
sablazan ostaje
u glavi
mati zahteva
da kažem: hvala
»Bog je gore, čovek je dole
Bog je Bog, čovek je čovek

Svako u svojoj kući, svako na svome pragu². Čovek je neprimeren nebesima. Svetlost koja tamo zrači sablaznjuje nje-gove kratkovidne oči. Sunce se ne može netremice gledati. Dašto, on to može znati tek kada je dugi put uspinjanja ostao za ledima i stopala već kroče preko granice. Ipak, on zastaje pomenet vrtoglavim dahom koji iz još nepoznatog struji. Izmena perspektive menja i prizor. Žabljii i ptičji svet nisu uzajamno zamjenjivi. Kad u igri »zemlje«, osvaja se samo ono što najvećma istegnutu ruku može da dosegne i ocrtala. Ali, ona uvek ostaje unutar po-četno opisanog kruga koji beleži mede igre. Inače igra propada.

U zbilji, ulog je veći i posledice pogubnije. Ikar se suviše primakao Suncu i od ptice postao sunovrat. Poduka ostaje. Opreznost obuzdava zaspjeli let.

Pobednički uspon smenjuje rezignirani povratak. Nazad u zemaljski kal. Ipak, put prema gore i put prema dole nisu istovetni. Spoznata je mera ljudskih stvari:

»za ovu ljubav
još nemam organa«

Čovek se smešta u sopstvene granice. Otud zahvalnost onog koji je kušao i u tom se kušanju sačuvao.

Jungfrau
Hteo bih da moj mozak
kao ta planina
s dva – tri brida
od krv nezavisno
ustremljen uvis
prima sjaj
pravo u svoje stablo
devičansko
da ga tako i daje
bez posredstva čula
natrag u vetrar
u svedoke
primer
kako se čvrsto stoji
kad se misao zameni
za beline

Kada je sve već jasno, snage odmerene i želje zauzdane, stihovi postaju nostalgični. Iznova oživljava žed za čistoćom i svetlošću visina. Pesma se izdvaja od ostalih naslovom koji joj pridej atribut gotovo renesansne ljudbavne čežnje. Devičanstvo nedostiznih visina i devičanstvo neosvojive i ljubljene gospe. Opet prema gore, gde se bez balasta telesnosti i varljivosti čula, bez posrednika, čisto i nevin obitava u siju istine. Neuzdrmana i prizirna uzajamnost čoveka i sveta. Sva vrata su otvorena: dah neometano i britko struji tamo-am.

Ipak, to je samo poslednji, varavi uzlet želje. Stihovi žure kraju koji, kao svaki zaključak, konačno postavljaju stvari na svoja mesta.

Nad liticom su stali
veliko slovo
plameno srce
i patuljak što čuti
neko je dunuo u rog
jeleni su pojeli slovo
srce se strmoglavilo u vosak
da gori
patuljak je ostao
da čuje drugi zvuk
i postane bog

Prebrojavanje onoga što je preostalo. Što je uzletelo i u letu zapelo, ponovo se nalazi na koncu. Zanemeli i maleni čovek pred neizmernošću beskraja, njegovo sagorelo a neispunjeno srce i slovo. Slovo-pismo što prodiru kroz vrogavu grotlu vremena sažima duhovno iskustvo čovečanstva u jednoj slici. No, ni ono ne može da prevlada granicu koja deli ljudsko iskušavanje od čistoće božanskog sagledavanja.

Pesma postaje zadušnica. Na izgled, ugasla su sva svetla sem pogreb-nog sijaja sveća. No, ipak nije sve zamrlo. Ljudski žar uporno tijra. Stihovi zvuče mesjanski. Još preživljava nade u drugi dolazak koji će nas primaći bogovima.

Ako je na početku izgledalo da će se pesme moći tumačiti ponaosob, bez oslanjanja na prethodnu i upućivanja na sledeću, sami stihovi su onemo-gučili takvu nakuru. Jer, pesme se prelivaju jedna u drugu. Svojim tokom one opravljaju ime zaokruženog ciklusa. Štaviše, moguće je pratiti upravo dramski sled: anabazis i katabazis. Gotovo do pred kraj se nezadrživo napreduje. Uspinjanja daje prve plodove. Svetlost i čistoća visina već prožimaju dušu. A onda nastupa obrat. On je toliko nagao da je silaženje pre pad. Valjda je stoga još prožeto vrcajima nade: salutale zvezde samo osvetljuju brzinu i neminovnost propadanja.

Kada se krug obrnuo i našao svoj kraj, ovaj ipak izmiče početku. Mada se vratio mesto na kojem se sada stoji, nije istovetno onom od kojeg se pošlo. Iskustvo makar i neuspješnog putovanja, klica je nove mudrosti. Tajna je razboritosti u očitavanju granica i strpljenju koje ume da dočeka i prepozna pravi čas. Ali, – mudrost mudrima, a žar strasima. Izazov obog-torenju ipak ne napušta čoveka. Zora novog početka neodoljivo sačeće i mami njegov duh. Stihovi koji su od početka pridržavali dva moguća puta i na kraju ostaju dvoglasni.

Napomene:

² Fragment iz opsežnijeg rada »Iskušavanje predanja kao izvorno iskustvo istine – istraživanje u oblasti hermeneutike književnog umjetničkog dela«.

³ M. Eliade, *Svetlo i profano*, »Zamak kultura«, V. Banja 1980.

⁴ Pesma naseobine Fang iz prerijske Ekvatorijalne Afrike, M. Eliade, *Isto*, str. 55.

⁵ Ovo »još«, što se gotovo neprimenito zavuklo u stihove i sklonio je da izmakne čak i pažljivom oku, zapravo naveštia pravac kojim pesma dalje hodi: pravac koji vrluda od beznade već položenog oružja do nikad ugasle nade u božanski spas i nazad.